
ASPECTS OF BULGARIA'S SUSTAINABILITY AS A GUARANTEE OF NATIONAL SECURITY

Ivailo Iliev

University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria, iliev_ivailo@mail.bg

Abstract: The present is characterized by major economic transformations, globalization, creation of world economic centers and transnational companies. The problem of Bulgaria's sustainable development, which is to ensure the security and the coping with the risks and challenges in today's and the future world, is becoming more and more relevant. Dealing with it is a continuous process, which in the future is necessary to outline adequate and timely measures to take into account all state institutions.

The European Union's Global Strategy paves the way for increasing the resilience and progress of each Member State in the areas of democracy, institutionalism, security, the economy and public awareness. The present time is characterized by major economic transformations, globalization, the creation of global economic centers and transnational companies. The intertwining of the economic and the socio-political life of the country makes the problem of the sustainable development of Bulgaria more and more actual, in order to guarantee the security and the coping with the risks and challenges in the present and future world.

The object of the study is sustainable development as a guarantor of our national security.

The subject of the study are some features and results of sustainable development, with which Bulgaria aims to achieve its security against global risks.

The aim of the study is to analyze certain aspects of sustainability that guarantee our national security.

The scope of the study is limited due to the fact that the volume involves a study only of certain aspects that have a direct impact on security for the period after Bulgaria's accession to the EU until 2019.

Different methods of collecting, comparing and analyzing information have been used: EU communications, NSI data, Eurostat and scientific literature.

Keywords: demographic replacement ratio, gross domestic product (GDP), sustainable development.

АСПЕКТИ НА УСТОЙЧИВОСТТА НА БЪЛГАРИЯ КАТО ГАРАНЦИЯ ЗА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ

Ивайло Илиев

Университет за национално и световно стопанство, София, България, iliev_ivailo@mail.bg

Резюме: Настоящото се характеризира с големи икономически трансформации, глобализация, създаване на световни икономически центрове и транснационални компании. Проблемът за устойчивото развитие на България, който е да гарантира сигурността и справянето с рисковете и предизвикателствата в днешния и бъдещия свят, става все по-актуален. Справянето с него е непрекъснат процес, който в бъдеще е необходим, за да се очертаят адекватни и навременни мерки, които да вземат предвид всички държавни институции.

Глобалната стратегия на Европейския съюз чертае пътя за повишаване на устойчивостта и напредъка на всяка от държавите членки в сферите на демокрацията, институционализма, сигурността, икономиката и информираността на обществото. Настоящото време се отличава с големи икономически трансформации, глобализация, създаване на световни икономически центрове и транснационални компании. Преплитането на икономическия със социалнополитическия живот на страната прави все по-актуален проблема за устойчивото развитие на България, с което да се гарантират сигурността и справянето с рисковете и предизвикателствата в днешния и бъдещия свят.

Обект на изследването е устойчивото развитие като гарант за националната ни сигурност.

Предмет на проучването са някои особености и резултати от устойчивото развитие, с които България цели да постигне сигурността си пред глобалните рискове.

Цел на изследването е да се анализират определени аспекти на устойчивостта, които гарантират националната ни сигурност.

Обхватът на изследването е ограничен поради факта, че обемът предполага проучване само на определени аспекти, които имат пряко отражение върху сигурността за периода след приемането на България в ЕС до 2019 г.

Използвани са различни методи на събиране, сравняване и анализ на информацията: съобщения на ЕС,

данни на НСИ, Евростат и научна литература.

Ключови думи: брутен вътрешен продукт (БВП), демографско заместване съотношение, устойчиво развитие

1. УВОДНИ ДУМИ

Стратегията, при която се използват природните ресурси така, че да могат да се задоволят днешните и бъдещите потребности на човечеството, като не се нарушава околната среда, се определя като устойчиво развитие. То е породено от непрекъснатия стремеж на хората за постигане на такова социално-икономическо развитие, което да им осигури по-добро качество на живота, без да нарушава екологичното равновесие в природата. Европейският съвет се стреми към такава световна рамка, с която да се зачита международното право и която да осигурява „устойчиво развитие и устойчив достъп до световните блага“ [Transforming our world]. Тази рамка включва „Програмата за устойчиво развитие до 2030 г.“. Устойчивостта трябва да включва [Костова-Пикет, Д., 2017]:

- защита на критичната инфраструктура;
- енергийна сигурност;
- адаптиране към изменението на климата;
- гражданска защита;
- икономическа устойчивост;
- заетост;
- световни рискове за здравето;
- научни изследвания.

Като всяка стратегия, и устойчивото развитие има следните фази (Фигура № 1):

Фигура № 1. Фази на стратегията на устойчивото развитие

Източник: Авторът.

Международното развитие за периода 2016-2030 г. се свързва с целите на устойчивото развитие, които са определени от 193 държави на Общата Асамблея на ООН, проведена на 25.09.2015 г. Приетите 17 цели целят трансформация на съвременния ни свят [Transforming our world] [Стратегически подход, 2017]. База за осъществяването на устойчивото развитие са икономическите цели: намаляване на бедността, устойчиво селско стопанство, приобщаващ и нарастващ икономически растеж, заетост и достоен труд за всички, „устойчиви модели на потребление и производство“ [Стратегически подход, 2017], подобрена инфраструктура, стимулиране на индустриализацията и иновации. За да се постигнат горепосочените цели, е необходимо да се осигурят условия за здравословен начин на живот и качествено образование, достъпни за всички граждани през целия им жизнен път. Това е осъществимо при „устойчиво стопанисване“ [Стратегически подход, 2017] и достъпност до качествено водоснабдяване, канализация съвременни енергийни източници, при условие че се осигуряват устойчиви модели на ползване на природните ресурси.

Необходимо е в посочения времеви период да се намалява неравнопоставеността между държавите-членки на ЕС, а във всяка от тях да се постигне равенство между половете, да се осигури достъп за всеки гражданин до правосъдие и институции. Изпълнението на изброените цели от 27-те държави осигурява „глобалното партньорство за устойчиво развитие“ [Стратегически подход, 2017].

Всяка държава-членка на Европейския съюз, събира данни по определени индикатори (Таблица № 1) и ги предоставя ежегодно пред Европейската комисия като върховен представител на Съюза по въпросите на външните работи и политиката на сигурността.

Таблица № 1. Индикатори на устойчивото развитие

1.	Социално-икономическо развитие	6.	Промени в климата и чиста енергия
2.	Устойчиво потребление и производство	7.	Устойчив транспорт
3.	Социално включване	8.	Природни ресурси
4.	Демографски промени	9.	Глобално партньорство
5.	Обществено здраве	10.	Добро управление

Източник: Евростат.

Основните параметри, характеризиращи социално-икономическото развитие, са: темпът на растеж на БВП на човек от населението, повишаването на производителността, инвестициите и коефициентът на заетост. Устойчивото потребление и производство са свързани с показатели, които характеризират опазването на околната среда. Лицата, изложени на риск от бедност, доходното неравенство, безработицата и др. параметри определят показателя „Социално включване“. Демографските промени обхващат: коефициента на демографско заместване, очакваната продължителност на живота на над 65-годишните, коефициента на плодovitост и др. Общественото здраве се определя от: продължителността на живота, коефициента на смъртност, относителния дял на хронично болни, пушачи и хора с наднормено тегло, броя практикуващи лекари. Показателите на промените на климата обхващат: емисиите на въглеродни оксиди на човек, енергийната зависимост и потреблението и др. Устойчивият транспорт се свързва със: модернизацията на транспортната инфраструктура, дела на различните видове транспорт и превозните средства, работещи с възобновяеми източници на енергия. Следващите индикатори са свързани с опазване на природните ресурси, доброто управление на всички нива в страната и участието на България в партньорство с всички световни органи.

Икономическата стабилност е основа за осигуряване на устойчиво развитие, социален и политически мир във всяка държава. Тя намира израз в макроикономическата стабилност; създаването на условия за развитие на нискоенергоемки отрасли, при което намалява суровинната зависимост; подобряването на инвестиционната политика; и създаването на висока заетост на трудоспособното население.

Европейският съюз стимулира политиката на растеж на реалния БВП на човек от населението, с което се цели подобряване на качеството на живот и избягване на рисковете от социални сътресения. Като индикатор на икономическата активност брутният вътрешен продукт бележи положителен тренд след приемането на България в ЕС (изключения правят годините след световната икономическа криза) (Таблица № 2).

Таблица № 2. Растеж на БВП на човек от населението в България

Година	Процент
2007	107,9
2008	106,5
2009	96,9
2010	102,0
2011	102,0
2012	100,6
2013	101,4
2014	101,9
2015	104,3
2016	104,4

Източник: НСИ.

Индикатор за трудовата активност на българското население е коефициентът на заетост, който се определя от относителния дял на заетите лица в трудоспособна възраст (18-65 години) (Таблица № 3). Правителствените и неправителствените организации работят съобразно препоръките на Международната организация на труда и корпоративната социална отговорност.

Таблица № 3. Коефициент на заетост в България (от 20 до 64 години)

Година	Общо в %	Мъже	Жени
2007	68,4	73,4	63,5
2008	70,7	76,1	65,4
2009	68,8	73,8	64,0
2010	64,7	68,6	60,8
2011	62,9	66,0	59,8
2012	63,0	66,4	60,7
2013	63,5	66,4	60,7
2014	65,1	68,1	62,0
2015	67,1	70,3	64,0
2016	63,5	66,4	60,7

Броят на заетите расте. С нарастване на икономическия растеж расте и минималната работна заплата. Анализът на заетостта показва, че има съществена разлика по отношение на пола и съществуват големи диспропорции в различните области на страната. Регионът с най-нисък относителен дял на заетите във възрастта от 18 до 65 години най-бедният европейски район – Северозападният. Съществува корелация между заетостта и степента на образование. Пазарът на труда понастоящем започва да изпитва недостиг на квалифицирана работна сила.

Основен приоритет в Стратегията за устойчиво развитие е намаляването на лицата, изложени на риск от бедност, траен спад на безработицата и намаляване на неравенството при доходите в отделните държави членки. Относителният дял на лицата от цялото население, което има еквивалентен разполагаем доход под линията на бедност, която се определя ежегодно, са т.нар. „лица, изложени на риск от бедност“. Основен фактор за изпадане в бедност е липсата на заетост, ниското образование и квалификация, културните и нравствените традиции на определени етнически групи.

Делът на лицата, изложени на риск от бедност, показва трайна тенденция – около 20 % от българското население (Таблица № 4).

Таблица № 4. Дял на лицата, изложени на риск от бедност

Година	Риск от бедност преди	Риск от бедност преди соци-	Риск от бедност след
	социалния трансфер	ален трансфер – пенсии	социалния трансфер
2007	41,4	25,5	22,0
2008	40,0	27,1	21,4
2009	38,8	26,4	21,8
2010	40,8	27,1	20,7
2011	41,7	27,4	22,2
2012	41,8	25,9	21,2
2013	41,8	26,7	21,0
2014	46,2	27,3	21,8
2015	42,9	28,4	22,0
2016	45,5	27,0	22,0

Източник: НСИ

Основните рискови групи за попадане в бедност са многодетните семейства, самотните родители, които отглеждат деца, и самотно живеещите пенсионери. Рискът от бедност се свързва със степента на образование, което корелира с етноса на различните малцинствени групи, като най-висок е при ромското население. Основен фактор за развитието на икономиката на XXI в., която е основана на знанието, е човешкият фактор не само в количествено отношение, а изразяващ се основно чрез качествени показатели, като образование, квалификация, умения и мотивация за труд.

Индикатор за материалната диференциация в обществото е подоходното неравенство. България е държава – членка на Европейския съюз, с голяма разлика в доходите. Това се потвърждава и от отношението между 20

% от населението с най-високи доходи към получаваното от 20 % от населението с най-ниски доходи (Таблица № 5).

Таблица № 5. Неравенство на доходите S 80/20

Година	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Отношение (в пъти)	7,0	6,5	5,9	5,9	6,5	6,1	6,6	6,8	7,1	7,9

Източник: НСИ.

Анализирайки резултатите, се установява, че се запазва тенденцията към растящо подоходно разслояване, което може да доведе в бъдеще до социални сътресения в обществото. При хората от третата възраст се забелязва още по-голямо неравенство в получаваните пенсии (минимална пенсия – 217 лв. (137 лв. – социална) и максимална – 1200 лв. от 01.01.2019 г.).

Решаващ фактор за устойчивото развитие на България е възпроизводството на трудоспособното население. Показател е коефициентът на демографско заместване, който отразява отношението между броя на лицата, влизащи в трудоспособна възраст (15 – 19 години), и броя на лицата, излизащи от трудоспособна възраст (60 – 64 години) (Таблица № 6).

Таблица № 6. Коефициент на демографско заместване

Година	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Общо	98,8	90,6	81,7	73,6	67,7	64,0	61,5	61,9	63,5	62,8

Източник: НСИ.

За това някои автори, като Н. Стефанов [Обща визия, 2016], говорят за „демографска катастрофа“, която ще доведе в близко бъдеще до социално-икономическа нестабилност. Застаряващото население ще оказва все по-негативно влияние върху държавния бюджет. Високата раждаемост при ромския етнос ще води до все по-голяма бедност и маргинализация. Бизнесът ще страда от дефицит на квалифицирана работна ръка и големи удръжки за социално осигуряване.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Поради ограничения характер на изследването бяха анализирани само някои аспекти на устойчивото развитие на България, които са от значение за стабилността и националната ѝ сигурност.

Проблемът за устойчивото развитие е мултидисциплинарен. С него трябва да се занимава екип от учени – политолози, икономисти, социолози, лекари, педагози, етнологи, психолози, специалисти по национална сигурност, който да работи продължително време. Опитът на учени от БАН, работещи в тази област, е само началото на непрекъснат продължителен процес, който в бъдеще е необходимо да очертава адекватни и навременни мерки, с които да се съобразяват всички държавни институции.

Намаляването на доходите на населението, ограничаването на образователният ценз води след себе си сериозни предпоставки за националната сигурност на страната.

ЛИТЕРАТУРА

Костова-Пикет, Д. (2017). Анализ на решенията за капиталови инвестиции. // Научни трудове на ВУСИ. Пловдив.

Обща визия, общи действия – по-силна Европа. Глобална стратегия за външна политика и политика на сигурност на ЕС. [онлайн]. [04.09.2020]. https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_bg_version.pdf.

Стефанов, Н. (2020). Демографската катастрофа на България и националната сигурност. [онлайн]. [04.09.2020]. <http://www.viaevrasia.com/bg/демографски-катастрофа-на-българия-и-националната-сигурност-нако-стефанов.html>.

Стратегически подход за устойчивост във външната дейност на ЕС. Брюксел. [онлайн]. [06.09.2020]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A52017JC0021>.

Гечкова, Т. (2017). Приоритизиране на мерките за защита на националната критична инфраструктура. // Икономически и социални алтернативи. бр. 2, с. 68-76.

Евростат – европейска статистика [online]. [05.09.2020] https://ec.europa.eu/info/departments/eurostat-european-statistics_bg.

НСИ. [online]. [05.09.2020] <https://www.nsi.bg/>.

Transforming our world: 2030 agenda for sustainable development. [online]. [05.09.2020]. https://www.un.org/pga/wp-content/uploads/sites/3/2015/08/120815_outcome-document-of-Summit-for-adoption-of-the-post-2015-development-agenda.pdf